

İŞGÜCÜ PİYASALARINDA BİLGİ KAYNAKLARI VE İŞSİZLİK: TÜRKİYE AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME

Berrin CEYLAN-ATAMAN*

İşsizlik bugün birçok ülkenin çözüm aradığı ekonomik sorunlardan biridir. Ancak, işsizlik sorununu diğerlerinden ayıran önemli bir özellik; işgücü piyasalarının mal ve para piyasaları gibi değerlendirilemeyeceği, doğrudan insanı içerdiği için ayrıcalıklı bir konuma sahip olduğudur. Bu nedenle, işgücü piyasalarının izlenmesi, doğru verilerin elde edilmesi, işsizlik sorununa yaklaşılmasında ve izlenecek politikaların seçiminde temel oluşturması bakımından önemli ve gereklidir.

İşsizlik sorunu, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri, ekonomik ve sosyal yapılarının gösterdiği özellikler çerçevesinde farklılıklar gösterir. Bu yazıda söz konusu farklılıklara değinilerek işsizliğin değerlendirilmesinde oynadıkları rol üzerinde durulmaya çalışılacaktır. Bu nedenle konunun endüstrileşmiş ve gelişmekte olan ülkeler düzeyinde ayrı ayrı incelenmesine özen gösterilecektir. Yazıdaki amacımız, işgücü piyasasının yapısal özelliklerini ve işsizlik sorununu ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre ortaya koyarken, işsizliğin ölçümü ile ilgili tartışmaları ön plana çıkartmaktır. Konu, Türkiye örneğinde incelenecektir. Türkiye'deki işgücü piyasasına ilişkin veriler üreten başlıca üç kurumdan İş ve İşçi Bulma Kurumu (İİBK), Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) ve Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE)'nin bu konuya yaklaşımlarını ele alarak, işsizliğin boyutları ve önemi konusunda bir sonuca varılmaya çalışılacaktır.

1- ENDÜSTRİLEŞMİŞ ÜLKELERDE İŞSİZLİK VE ÖLÇÜMÜ

a) İşsizlik:

Konuya kimi endüstrileşmiş ülkelerdeki işsizlik oranlarını vermekle başlayacağız.

Tablo 1: Bazı Endüstrileşmiş ülkelerde işsizlik oranları

	1989	1990	1991
KANADA	7,5	8,1	10,3

* A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Araştırma Görevlisi

	1989	1990	1991
BELÇİKA	10,1	9,6	10,3
İSPANYA	17,3	16,3	16,4
FRANSA	9,4	8,9	9,3
ALMANYA	7,9	7,2	6,3
NORVEC	4,9	5,2	5,5

KAYNAK : ILO, 1991 İstatistik Yıllığı

Endüstrileşmiş ülkelerdeki işsizlik bir açık işsizlik niteliğindedir. Bu işsizliği toplam talep yetersizliği, yapısal uyumsuzluklar, konjonktürel yapı, devrevi hareketler gibi nedenler açıklayabilir. Ancak bunların önünde yer alan önemli bir unsur politik tercihlerdir. Bu ekonomi politikası ile ilgili çıkmazlardan ve zorunluluklardan kaynaklanmaktadır. Hem işsizliği hem de enflasyonu önleyici bir politika yoktur. Ülkelerin öncelik verdikleri konulara göre ya işsizlik yada enflasyonun boyutları azaltılmaya çalışılmaktadır. Bunun en tipik örneğini Avrupa Topluluğuna üye ülkelerde görüyoruz. Ortalama olarak %10 olan¹ işsizlik oranı, oldukça yüksektir ve bunun başlıca nedeni de enflasyonu düşük tutmak ve ulusal paranın değerini korumak için harcanan çok yüksek döviz rezervleridir. Bugün Avrupa Topluluğuna üye ülkelerin birçoğunda enflasyon sorunu yaşanmamakla birlikte, önemli bir ekonomik gerileme söz konusudur. Yıllarca izlenmiş olan enflasyonu önleyici politikalar talebi kısarak, yatırımları azaltmış ve bugün birçok işyerinin işçi çıkarması gibi bir noktaya gelinmiştir. Ancak bundan böyle endüstrileşmiş ülkelerin birçoğu ve özellikle de Avrupa Topluluğu ülkeleri işsizlik sorununun çözümüne öncelik vermeye kararlıdır.²

Endüstrileşmiş ülkelerdeki işsizliğin bir açık işsizlik niteliği taşıması sorunun çözümünün somut bir çerçevede değerlendirilmesine izin vermektedir. Bu işsizlik, yatırım kararlarıyla giderilebilecek bir işsizlik türüdür. Bu ülkelerde işgücü piyasalarının etkin işlerliği iş bulma sürecini kısaltır, boş işlere ulaşma kolaylığı sağlar. Üretkenliğin yüksek olması, işsizlik sorunun çözümünde önemli bir avantajdır. Çünkü üretkenlik artışı yüksek üretim demektir, gelir ve tasarruf artışı sağlar, bu durum yatırımları teşvik eder. Bütün bunların yanında endüstrileşmiş ülkelerde ekonomik ve sosyal yapının kurumsallaşmış olması, piyasaların etkin işlerliği, izlenen politikaların başarılı olma şansını artırmaktadır.

b) Ölçüm :

Endüstrileşmiş ülkelerde, işsizliğin kişi açısından ekonomik boyutu çok büyük sorunlar yaratmaz çünkü işleyen bir işsizlik sigortası mekanizması vardır. Böyle bir sistemin işlenmesi işsizlerin ilgili kurumlara kayıt olma zorunluluğunu getirmekte ve böylece işsiz sayısının tespiti de büyük ölçüde kolaylaşmaktadır.³ Bunun yanında

¹ILO, 1991 Yıllığı.

²Bu konuda bkz: Bernard Cassen, "Faut-il partager l'emploi?: vers une révolution du travail", Le Monde Diplomatique Mart 1993 ve Thomas Ferenczi, "Temps de travail, temps de campagne" le Monde 2 Mart 1993.

³Bu konuda bkz: J. Hughes, "How should we measure unemployment British Journal of Industrial relations, vol X11, No: 3 Nov. 1975, s. 317-333.

uygulanan anketler de işgücü piyasasının yapısını ortaya koyarak verilere tamamlayıcı bir nitelik kazandırmaktadır. İşsizlerin ilgili kurumlara kayıt olma zorunlulukları anketler ile birleştirilince, işgücü piyasası hem nitelik, hem de nicelik olarak izlenebilir hale gelmektedir. Böylece işgücü piyasasında ne kadar hareketlilik olduğu, iş arama şekilleri, işsizlik süresinin belirlenmesi gibi konular da aydınlanmış olmaktadır. Söz konusu veri ve bilgilerin sık aralıklarla- haftalık, aylık, üç aylık- yayınlanması da sistemin başarısını pekiştiren önemli bir unsurdur. Böyle bir sistemin işlerlik kazanması şüphesiz bu ülkelerin işgücü piyasalarının etkin bir işlerliğe sahip olması ve yaşanan işsizlik türünün bir açık işsizlik niteliğinde olması ile yakından ilgilidir. Ancak gelişmekte olan ülkelerde durum bu kadar somut değildir.

2- GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE İŞSİZLİK VE ÖLÇÜMÜ İLE İLGİLİ SORUNLAR :

Gelişmekte olan ülke piyasaları etkin bir işlerlikten yoksundur. Bunun sonucu olarak bu piyasalara giriş ve çıkışları kontrol edebilecek mekanizmaları işletmek zordur, çünkü bu mekanizmanın işlerliğini sağlayabilecek kurumsal alt yapı çok fakirdir. Dolayısıyla işgücü piyasasının izlenmesine yönelik verilerin elde edilmesinde izlenen yöntemler ve sonuçları sık sık tartışma konusu yapılmaktadır. Çalışanların çoğunluğunun kırsal kesimde olmaları, kendi hesabına veya aile işletmelerinde çalışmaları gibi özellikler bu ülkelerdeki işsizlik ve istihdam sorununa başka boyutlar getirmekte ve sorunu gelişmiş olan ülkelerinkinden ayırmaktadır. A. SEN gelişmekte olan ülkelerdeki bu yapıyı istihdam kavramını üç boyutlu tanımlayarak açıklamıştır⁴: "gelir, üretim ve sosyal statü boyutları". Bir kişinin istihdamda kabul edilmesi bu boyutlar çerçevesinde değerlendirilmelidir. Örneğin gelir boyutu ile istihdamda gözükken bir kişinin gerçekte üretim boyutu ile işsiz olduğu gözlenebilir veya bunun tersi olabilir. Bu istihdam ve işsizliğin tanımında önemli bir yaklaşımdır. Bir kişinin istihdam ediliyor kabul edilebilmesi için bu üç boyutun yerine gelmiş olması gerekmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde üretkenliğin çok düşük olması, nitelikli işçi bulunamaması, etkin bir işgücü piyasası işlerliğinden yoksun olunması gibi sorunlar ön plandadır. İşsizlik sigortasının olmayışı işsizliğin hem sosyal, hem de ekonomik boyutunu ağırlaştırmakta; ayrıca, kişilerin belli bir sürenin üstünde işsiz kalmaları olanaksız olduğundan, her ne koşulda olursa olsun, çalışmaları zorunluluğu doğmaktadır. Bu durum, marjinal işlerin yoğunlaşmasına, hatta "gayri resmi" (informel) bir sektör oluşmasına yol açmaktadır. Bu durumda, sosyal güvenlik ya çok azdır veya hiç yoktur. Ayrıca ciddi bir nitelik sorununu da ortaya çıkartmaktadır. Her ne koşulda olursa olsun istihdam yaratmak, bu ülkelerde olağan hale gelmiş ve gereğinden fazla insan uzun yıllar istihdam edilmiş ve sonuçta marjinal verimliliğin sıfır hatta negatif olduğu durumlara ücret ödenir duruma gelinerek, bir kısır döngü yaratılmıştır.

Bu yapılaşma içerisinde işgücü piyasasına ilişkin veriler elde etmek ise hemen hemen olanaksız olduğundan, işsizlik konusunda izlenen yöntemler sık sık tartışma konusu olmaktadır.⁵

⁴Amartya SEN, *Employment, Technology and Development*, Clarendon Press, Oxford, 1975, s. 3-4.

⁵Bazı gelişmekte olan ülkelerin işgücü piyasalarını inceleyen bir örnek için bkz: Susan Horton, Ravi Kanbur ve Dipak Mazumdar, "le marché du travail en période d'ajustement dans

Şimdi bu genel açıklamayı Türkiye örneğinde somutlaştırmaya çalışacağız.

3- TÜRKİYE'DE İŞSİZLİK VE ÖLÇÜMÜ

Türkiye'nin işgücü piyasası yapısı, gelişmekte olan ülkelerin gösterdikleri özellikleri yansıtmaktadır: Düal ve parçalanmış bir yapı hakimdir, kır-kent ayrımı önemlidir.

Kırsal kesimdeki sosyo-ekonomik yapı içinde işgücünün değerlendirilmesi Türkiye'de yaşanan işsizlik sorununun önemli bir kısmını açıklar. Çünkü toplam nüfusun %48,6'sı ve toplam faal nüfusunda % 57,9'u kırsal kesimde yaşamaktadır.⁶ Bu Türkiye'deki işgücü piyasasının önemli bir yapısal özelliğidir. Kırsal kesimde istihdam edilenlerin %77,9'u tarımsal faaliyetlerde bulunmaktadır ve bunların %30'u kendi hesabına, %51'i de ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Bu veriler bize, kırsal kesimde aile işletmelerinin esas olduğu bir istihdam yapısı olduğunu gösterir. Bir ailenin tüm fertleri çalışıyor gibi gözükmeyle birlikte, üretime katkıları bakımından anlamlı bir istihdamdan bahsedilemez. Ayrıca işsizlik sigortasının ve genel olarak sosyal güvenliğin olmayışı ailenin rolünü biraz daha ön plana çıkartarak geleneksel yapının sürmesine neden olmaktadır. Sonuç olarak kırsal kesimde gizli işsizlik veya eksik istihdam sorunu ön plandadır.

Oysa kentsel yerlerdeki işgücü piyasasının yapısı kesin çizgilerle bu yapıdan ayrılmaktadır. Toplam nüfusun %51,4'ü ve toplam faal nüfusun da %42,1'i kentsel bölgelerde yaşamaktadır. Kentsel yerlerde parçalanmış işgücü piyasalarından bahsedilebilir. bir yanda iş güvencesi yüksek olan resmi sektör, diğer yanda ise gayri resmi sektör vardır. Çalışanların çoğunluğu imalat, ticaret ve hizmet sektörlerinde yoğunlaşmıştır (%75) ve yine çalışanların %60'ı ücret-maaşlı statüsündedirler. Bu veriler bize kentsel bölgelerde hakim olan yapının resmi sektör olduğunu göstermektedir.

Hızlı nüfus artışı ve bu artışın özellikle kırsal bölgelerde daha yoğun olması kırdan kente göç olayını hızlandırmaktadır. Bu durum, önemli nitelik ve eğitim sorunları olan bu işgücünün istihdamını hemen hemen olanaksız kılmaktadır. Bu anlamda göç, kentsel yerlerdeki işsizliği ve istihdamı çok yönlü etkilemektedir. Marjinal işlerin yoğunlaşmasına ve tüm güvencelerden yoksun ve statüleri tartışmalı bir sektörün doğmasına neden olmaktadır. İstatistik verilerde önemsiz gibi gözükse de bu durum, yaşanmakta olan ve yadsınamayacak sosyal bir gerçektir.

O halde Türkiye genelinde işsizlikten çok bir istihdam ve gelir sorunundan bahsetmek daha anlamlı gözükmektedir. Türkiye'de %7,1 oranında eksik istihdam (Kır: %6,8 ve Kent: %8,7), % 7,4 oranında açık işsizlik (Kır: %3,9 ve Kent: % 12,1) ve % 1,5 oranında⁷ da iş bulma ümidi olmayan, iş aramayan veya marjinal çalışanlar olarak nitelendirilen bir kesim vardır. Bu durum bize Türkiye'deki işgücünün %16'sının işsizlik

doze pays en développement" *Revue Internationale du Travail*, Vol 130, No: 5-6, 1991, s. 595-626.

⁶Aksi belirtilmedikçe tüm veriler DIE-HHIA Nisan 1991'den alınmıştır.

⁷Bu oranın daha yüksek olduğu tahmin edilmekle birlikte, biz resmi verileri yansıtmakla yetineceğiz.

ve istihdam sorunları ile karşı karşıya olduğunu gösterir. Düşük gelir, düşük verimlilik eksik istihdam gibi unsurların belirleyici olduğu Türkiye'nin işgücü piyasasında hem nicelik, hem de nitelik sorunu vardır. Böyle bir yapı içerisinde bu piyasaya ilişkin veriler üretmek ise uzun süre tartışma konusu olmuştur.

a) Planlı Dönem Öncesi İşsizlik Tahminleri :

Planlı döneme girilmeden bize işgücü piyasası hakkında bilgi verebilecek tek kaynak beş yılda bir yapılan DİE'nin nüfus sayımları idi. Bu sayımlar doğrudan işgücü piyasalarına ilişkin veriler üretmeyi hedef almadığı için planlı döneme geçildiği yıllarda bu konuda ciddi bir araştırma ve istatistik bilgi eksikliği ile karşı karşıya kalınmıştır.

1960'lı yılların başı, Türkiye için hızlı değişimlerin yaşanmaya başlandığı yıllardır. Endüstrileşmenin gelişmeye başladığı bu yıllarda ücretli işçi miktarı artmaya başlamış, yeni çalışma olanakları oluşmuş, tarımda hızlı bir makineleşme süreci başlatılmıştır. Hızlı nüfus artışı ile beslenen bu değişim işgücü piyasasını çok yönlü etkilemiştir. Sendikalaşma ve çalışanların sosyal haklarındaki gelişmeler işgücü arzının çok hızlı bir artış göstermesi, köyden kente göçlerin yoğunluğu, geleneksel sektörden, modern sektöre geçişteki uyumun hemen sağlanamaması gibi nedenler Türkiye'de işgücü ve istihdam sorunlarını yaratmıştır. 1960'dan itibaren izlenen sanayileşme politikası üretken sistemde hızlı değişimleri ortaya çıkarmıştır. Bu değişimler ancak teknoloji, üretim ve gereksinim arasında bir dengenin sağlanması çerçevesinde olumlu sonuçlar verebilirdi. Böyle bir dengenin sağlanmasında ise bazı gecikmeler olunca Türkiye'de değişen koşullara uyum sağlanamadığı için ortaya çıkan yapısal bir işsizlikten bahsedilmeye başlandı. Sanayileşmenin üretken sistemde yarattığı değişikliklere paralel ekonomik ve sosyal yapı değişimleri gerçekleşmedi. Diğer bir ifade ile değişen üretim koşullarına karşılık çalışanların geleneksel yapısı değişmedi.

b) Planlı Dönemde İşsizlik Tahminleri :

Planlı döneme girildiği sırada, bu çerçevede değerlendirilen bir işsizlik ve istihdam sorunu olduğu kabul edildi. İşgücü piyasasının izlenmesi ise DPT'nin tahmin yöntemleri ile başlatıldı. Kalkınma planlarında işsizlik ile ilgili istatistikler vermeye başlandı. Burada göze çarpan önemli bir unsur, işsizlik oranlarının çok yüksek tahmin ediliyor olması idi. Planlarda işsizlik açık ve görülebilir nitelikleriyle olmaktan çok yapısal düşük gelir, marjinal faaliyet ve ülkenin milli gelirine büyük katkı yapmayan istihdam şekilleri olarak ele alınmıştır. 1. planda işsizliğin yüksek tahmin edilmesi, diğer planlara yansımış ve planlamanın işsizlik tahminleri hep yüksek olmuştur. 1. Planda yapılan hatalar kısmen 2. planda düzeltilmeye çalışılmış örneğin gizli ile açık işsizlik birbirlerinden ayrı olarak incelenmiştir. Önemli olarak nitelendirebileceğimiz bir değişiklik 3. Planda yapılmıştır, bu "işsizlik" terimi yerine "işgücü fazlası" teriminin kullanılmaya başlanmasıdır. Bu kavram kapsamına açık ve gizli işsizlikten başka "verimsiz ve geçici işlerde çalışanlar da alınmıştır. Kısaca DPT bir "işgücü fazlası oranı" ismi altında değişik işsizlikleri bir arada düşünüp bunların toplamını yayınlamaya başlamıştır. Bundan amaç çalışacak durumda olup, üretime ve kalkınmaya katkıda bulunabileceği bir işe ve istihdama sahip bulunmayan kişilerin tahminidir. DPT, konuyla ilgili tahminlerinde

milli gelir hesapları ve genel nüfus sayımları sonuçlarını temel alarak işgücü potansiyelinin kullanım seviyesine ait tahminler yapmıştır.⁸

c) DİE'nin işsizlik tahminleri :

DPT'nin bu yöntemi birçok tartışmalara neden olmuştur. Tahminlerde bazı yanlışlıkların olabileceği ve bunun gerçekleri saptırabileceği kaygısıyla ve verilerin yöntem ve tanım olarak uluslararası standartlara uymadığı eleştirileri de DİE tarafından yürütülecek olan Hane Halkı İşgücü Anketlerinin (HHİA) yapılmasına karar verilmiştir. 1966 yılında deneme mahiyetinde yapılan anketi, 1967, 68 ve 69 anketleri izlemiştir. Bu anketler çok sınırlı bir çerçevede son derece düzensiz olarak gerçekleştirilmiştir. Ancak bu anketlere duyulan ihtiyaç gün geçtikçe artış gösterdiği için 1982 yılında yeniden programa alınarak daha kapsamlı bir hale getirilmiş ve ilk defa 1985 yılında Türkiye genelinde gerçekleştirilmiştir. 1990'dan itibaren Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı içinde yer alan İşgücü Piyasası Enformasyon Sistemi Projesi kapsamında Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (UÇÖ)'de katkılarıyla HHİA'lerinin kırsal ve kentsel yerlerde ayrı ayrı her yılın Nisan ve Ekim aylarının 4. haftası referans alınarak yapılmasına karar verilmiş ve böylece yeni bir yapılaşma oluşmuştur. Tanımlar UÇÖ'nun 13. UÇÖ İstatistikçileri Konferansından alınmıştır. Verilerin hem zaman içinde kendisiyle karşılaştırılabilir, hem de uluslararası verilerle kıyaslanabilir nitelikte olmasına özen gösterilmiştir.⁹ Daha çok evrensel bir açık işsizlik ölçümüne duyulan gereksinimin bir ürünü olan bu anketlerde Türkiye'nin özgün yapısı göz ardı edilmemiş ve eksik istihdam¹⁰ ve marjinal çalışanlar¹¹ da ayrı ayrı yer verilmiştir.

d) İİBK'nun işsizlik tahminleri :

İİBK'nun ise bu yapı içerisinde, işlevleri oldukça sınırlıdır. İşsizlerin bu kuruma kayıt olmak gibi bir zorunluluklarının bulunmaması Türkiye genelinde bir işsizlik ölçümünü engellemektedir. İİBK sadece kendisine iş isteğinde bulunanları saymakta ve bu da Türkiye'deki işgücü piyasasının sadece bir kısmını izleme olanağını vermektedir. Aslında işsiz kalan bir kişinin Türkiye'nin birçok yerinde bulunan İİBK'larından birine kayıt olmaması rasyonel bir davranış değildir. Fakat geleneksel bir davranış biçimi olarak ve aşağıdaki tablodanda görüldüğü gibi iş arama şekilleri arasında bu kuruma kayıt olmak yaygın değildir.

⁸İsmail Bircan, Türkiye'de İstihdam sorunu (1963,1983), DPT, Ankara 1984.

⁹Bkz.: 13. UÇÖ, Konferans raporu, Cenevre, 18-19 Ekim 1982, Çev: Erdoğan Nagaş, Ankara 1984.

¹⁰Eksik istihdam, DİE tarafından, ekonomik nedenlerle 40 saatten az çalışanlar, gelir azlığı nedeniyle ve esas mesleğinde çalışmadığı için iş arayanlar olarak tanımlanmıştır. (DİE, 1991 HHİA s. 186).

¹¹DİE'nin marjinal çalışanlar tanımı, "referans döneminde bir iktisadi faaliyette olmalarına rağmen, para veya mal karşılığı herhangi bir işte çalıştınız mı sorusuna hayır, fakat ücretli veya ücretsiz bir saat bile olsa çalıştınız mı sorusuna evet diyenleri kapsamaktadır" (DİE, 1991 HHİA s. 186). Ancak resmi olmayan bazı bulgular ve gözlemler, özellikle büyük kentlerde düşük gelirle resmi sektörlerde çalışanların mesai dışında da marjinal sektörlerde çalıştıklarını göstermektedir.

Tablo 2: Türkiye'de iş arama şekilleri

Bizzat kendi	:	1 253 536
Eş Dost	:	988 207
İİBK	:	340 642
Gazete	:	69 278
İşçi Simsar-aracı	:	30 487
Kendi işini kurmak	:	17 223
Diğer	:	4 401
İş bulduğu için kanal kullanmayanlar	:	54 252
TOLAM	:	2 758 026 (*)

KAYNAK: 1991, DİE, HHİA (Nisan) s. 11 ve 165

Bu kuruma başvurular ancak yurtdışına işçi gönderileceği haberleri ortaya atılınca yoğunluk kazanmaktadır. Bunun yanında İİBK, DPT ve DİE verilerinden yararlanarak bilgilerini tamamlamaktadır. İİBK'nun yeniden düzenlenmesi konusundaki çalışmalar sürmektedir. İşsizlik sigortasının yerleşmesinden sonra en azından ücretli çalışma statüsü için daha anlamlı veriler elde edilebileceği kanısındayız. Ancak yine de Türkiye genelinde bir işsizlik verisi için HHİA lerine ihtiyaç duyulacaktır.

İşsizlik sigortası gibi bir sistemin henüz işlemediği ve işsizlik ile istihdam sorunun birlikte yaşandığı bir yapı içerisinde HHİA 1988'den bu yanaki yeni düzenlemeler¹² çerçevesinde Türkiye'nin işgücü piyasasına ilişkin veriler üretmede bir çözüm olarak gözükmektedir.

SONUÇ

Bu yazıda işsizlik ve ölçümü ile ilgili sorunları Türkiye örneğinde vermeye çalıştık.

Organize ve somut bir yapı gösteren endüstrileşmiş ülkelerin işgücü piyasaları ile gerek tanımlarda, gerekse değerlendirmede yoruma açık olabilen gelişmekte olan ülkelerin işgücü piyasaları ayrı ayrı ele alınmıştır. İşsizliğin boyutları ve önemi önce ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ayırt edilerek, daha sonra da ülkenin özgün yapısı dikkate alınarak incelenmeye çalışılmıştır.

* "İş arayanlar "iş arama kanalını" belirtirken en çok dört seçenek işaretleyebilmektedirler.: Bu nedenle tabloda toplam sütündeki sayı, yayında yer alan işsiz sayısından daha yüksektir" (Kaynaktan alınan bir açıklama)

¹²Uluslararası seviyede karşılaştırma ve değerlendirmelere olanak veren nitelikte bir işgücü piyasası bilgi sisteminin eksikliğini giderebilmek için "İşgücü piyasası enformasyon sistemi" kurma projesi 17 Nisan 1988 tarihinde resmi gazete yayınlanarak onaylanmıştır. Bu proje çerçevesinde üç ayda bir düzenli yayınlanacak işgücü arz ve talep istatistikleri gereğinin üzerinde durulmuştur. Üç aylık hanehalkı ve işyerleri anketleri konusunda araştırmalarla ilgili istatistiklerin, alan uygulamasından en geç üç ay sonra yararlanmaya hazır olacak şekilde bilgi derleme işleminin hızlandırılması gereği düşünülmüştür.

Türkiye'deki işgücü piyasasının yapısal özellikleri çerçevesinde, işsizlik sorununun bir açık işsizlik+eksik istihdam+marjinal çalışanlar olduğu vurgulanmıştır. Türkiye'deki işgücünün %16'sı işsizlik ve istihdam sorunları ile karşı karşıyadır. Bu sorunun açık işsizlik olan % 7,4'lük kısmını açıklamak ve dolayısıyla bir çözüm önerisi getirmek biraz daha kolay gözükürken, Türkiye'nin özgün yapısının bir sonucu olan kalan kısım gerek açıklaması, gerekse çözüm getirmesi açısından tartışmalıdır.

Bu yapı içerisinde Türkiye'de işgücü piyasasının izlenmesi ve işsizliğin boyutuyla ilgili tahminler yapılması uzun yıllar birçok tartışmalara neden olmuştur. Bu tartışmalar Türkiye'de yaşanan işsizliğin çok boyutlu olmasından kaynaklanmıştır. Planlı döneme girilmesiyle birlikte yoğunluk kazanan tartışmalar ancak son yıllardaki yeni düzenlemelerle biraz olsun giderilebilmiştir. 1988'den bu yana düzenli olarak uygulanan ve yayınlanan HHA'leri -veri koşullar içerisinde- amacına ulaşabilmektedir. İşsizlik sigortası gibi bir sistemin işlemeye başlaması ile oluşacak yeni yapılaşma içerisinde bu anketlerin daha da yararlı olacağı görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Adams, Avril., Middleton, John., Ziderman, Adrian., "Planifier la main- d'oeuvre d'après les signaux émis par le marché de l'emploi", *Revue Internationale du Travail*, Vol 131, No: 3 1992, s. 277-298.
- Bircan, İsmail., *Türkiye'de istihdam sorunu (1963-83)*, Ankara, DPT Yayını, Mart 1984.
- DİE, *Hanehalkı İşgücü Anketi*, Nisan 1991.
- Ekin, Nusret., *Gelişen ülkelerde ve Türkiye'de işsizlik*, I.Ü. İktisat fakültesi yayını, 1971.
- DPT, I., II., III., IV., V., *Beş yıllık kalkınma planları*
- Geluck, J., "les concepts du chômage", *CEE, le marché du travail européen, études récentes sur les problèmes dans la communauté*, Luxembourg, 1981, s. 47-53.
- Horton, Susan., Kanbur, Ravi., Mazundar, Dipak., "le marché du travail en période d'ajustement dans douze pays en développement", *Revue Internationale du Travail*, Vol. 130, No: 5-6, 1991, s. 595-626.
- Hughes, J., "How should we measure unemployment", *British Journal of Industrial Relations*, Vol XII, No: 3, Nov. 1975, s. 317-333.
- İş ve İşçi Bulma Kurumu, *1991 İstatistik Yıllığı*.
- İş ve İşçi Bulma Kurumu, *1991 Faaliyet Raporu*.
- ILO, *1991 Year book of labor statistics*.
- Kepenek, Yakup., *Türkiye Ekonomisi, Teori Y*. Ankara, 1987.
- Le Monde*, 2 Mart 1993.
- Le Monde Diplomatique*, Mart 1993.
- Sen, Amartya., *Employment, technology and development*, Oxford, Clarendon press, 1975.
- Türkay, Orhan., "Türkiye'de istihdam sorunu ve geleceği", *Ekonomik ve Sosyal etüdler konferans heyetinde 7 Aralık 1979'da sunulan tebliğ*, s. 1-7.
- Uluslararası Çalışma Örgütü, 13. Konferansı, Konferans Raporu*, Cenevre, 18-19 Ekim 1982, Çev: Erdoğan Nagaş, Ankara 1984.